

**DREPTUL CONSTITUȚIONAL
AL
UNIUNII EUROPENE**

ROBERT SCHÜTZE

**DREPTUL CONSTITUȚIONAL
AL
UNIUNII EUROPENE**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHÜTZE, ROBERT

Drept constituțional european / Robert Schütze ;
trad.: Mihai Banu, Mihaela Banu. - București : Editura Universitară, 2012
ISBN 978-606-591-402-5

I. Banu, Mihai (trad.)

342.4(4)

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065914025

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate
fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2012
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

Dreptul constituțional al Uniunii Europene

Uniunea Europeană există de peste o jumătate de secol. Pornind de la „Europa celor șase” într-un sector industrial determinat, Uniunea de astăzi are douăzeci și șapte de state membre și acționează în aproape toate domeniile vieții sociale. Structurile constituționale ale Uniunii au evoluat în paralel cu această creștere imensă. Născută ca organizație internațională, Uniunea a evoluat într-o uniune constituțională de state. Acest nou manual analizează într-un mod clar și structurat dreptul constituțional al Uniunii Europene ulterior Tratatului de la Lisabona. Examinând UE dintr-o perspectivă constituțională clasică, manualul cercetează temele centrale ale materiei: istoria și structura Uniunii, atribuțiile și procedurile ramurilor puterii politice, precum și drepturile și mijloacele de valorificare a acestora de care dispun cetățenii europeni. O structură clară în trei părți, precum și numeroase exemple ușurează înțelegerea. Critică și completă, lucrarea este o lectură necesară pentru toți cei care studiază dreptul constituțional al Uniunii Europene.

Robert Schütze este profesor la Universitatea din Durham, Regatul Unit.

În memoria lui Pierre Pescatore (1919-2010)

Sumar

Introducere: Dreptul constituțional al Uniunii Europene	1
Partea I: Istorie și structură	7
1. Istoria constituțională: de la Paris la Lisabona	9
2. Natura constituțională: o federație de state	46
3. Structura politică: instituțiile Uniunii I	79
4. Structura politică: instituțiile Uniunii II	115
Partea a II-a: Puteri și proceduri	149
5. Puteri legislative: competențe și proceduri	151
6. Puteri externe: competențe și proceduri	187
7. Puteri executive: competențe și proceduri	222
8. Puteri judecătorești: competențe și proceduri	256
Partea a III-a: Drepturi și căi procesuale	301
9. Dreptul european: efectul direct și efectul indirect	303
10. Dreptul european: supremație și prioritate	344
11. Dreptul european: căi procesuale și răspunderi	376
12. În particular: drepturile omului în Uniune	406

Cuprins

<i>Sumar</i>	IX
<i>Cuprins</i>	XI
<i>Lista ilustrații</i>	XVIII
<i>Lista tabele</i>	XIX
<i>Cuvânt înainte</i>	XXI
<i>Prefață</i>	XXIII
<i>Mulțumiri</i>	XXV
<i>Lista cauzelor</i>	XXVII
<i>Tabel de corespondență</i>	XXXVIII
<i>Abrevieri</i>	LVII
Introducere: Dreptul constituțional al Uniunii Europene	1
Partea I. Istorie și structură	7
1. Istoria constituțională: de la Paris la Lisabona	9
Introducere	9
1. De la Paris la Roma: Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului	11
(a) Structura (supranațională) a CECO	13
(b) Comunitatea Europeană pentru Apărare (un eșec)	16
2. De la Roma la Maastricht: Comunitatea Economică Europeană	18
(a) Supranaționalismul normativ: natura dreptului european	19
(b) Supranaționalismul decizional: structura politică	20
(c) Dezvoltările interguvernamentale din afara CEE	23
(d) Reformele supranaționale interguvernamentale îndeplinite prin Actul Unic European	26
3. De la Maastricht la Nisa: (vechea) Uniune Europeană	27
(a) Structura templului: cei trei piloni ai Uniunii (de la Maastricht)	28
(i) Primul pilon: Comunitățile Europene	29
(ii) Pilonul al doilea: politica externă și de securitate comună	31
(iii) Pilonul al treilea: justiție și afaceri interne	32
(b) Un deceniu de „bricolaj constituțional”: Amsterdam și Nisa	32
(i) Tratatul de la Amsterdam: divizarea pilonului al treilea	33
(ii) Tratatul de la Nisa: o reformă instituțională limitată	35
4. De la Nisa la Lisabona: (noua) Uniune Europeană	36
(a) Tratatul constituțional (eșuat): o „revizuire totală” formală	38
(b) Tratatul de la Lisabona: o „revizuire totală” din punct de vedere material	40
Concluzii	44
2. Caracterul constituțional: o federație de state	46
Introducere	46
1. Tradiția constituțională americană: federalismul ca drept (inter)național	48
2. Tradiția constituțională europeană: dreptul național versus dreptul internațional	52
(a) Polarizarea conceptuală: „confederație” versus „federație”	53

(b) Critica timpurie: tradiția europeană și genul federal (lipsă)	55
3. Uniunea Europeană în lumina tradiției constituționale americane	58
(a) Dimensiunea de fundamentare: „tratatul constituțional” european	59
(c) Dimensiunea funcțională: distribuția puterilor în Uniunea Europeană	63
(d) Clasificarea generală: Uniunea Europeană pe „terenul de mijloc” federal .	64
4. Uniunea Europeană în lumina tradiției constituționale europene	65
(a) „Teoria” <i>sui generis</i> : o Uniune Europeană „incomparabilă”	65
(b) Teoria dreptului internațional: „decizia Maastricht”	67
(c) Devoalarea tradiției etatiste europene: trei împotriri constituționale	70
(d) Excurs: este „deficitul” democratic al Uniunii Europene o falsă problemă?	73
Concluzii	76
3. Structura politică: instituțiile Uniunii	79
Introducere	79
1. Principiul „separației puterilor” și Uniunea Europeană	81
2. Parlamentul European	85
(a) Formarea: alegerea Parlamentului	86
(i) Dimensiunea și componența Parlamentului	87
(ii) Membrii Parlamentului European și partidele politice	89
(b) Structura internă: organismele parlamentare	92
(c) Plenul: procesul decizional și votul	93
(d) Funcțiile parlamentare	95
(i) Funcțiile legislative	95
(ii) Funcțiile bugetare	96
(iii) Funcțiile de control	97
(iv) Funcțiile electivă	98
3. Consiliul European	99
(a) Președintele Consiliului European	101
(b) Consiliul European: funcții și puteri	102
4. Consiliul	103
(a) Consiliul: componență și formațiuni	104
(b) Structura internă și organele	105
(i) Președinția Consiliului	105
(ii) „Coreper” și comitetele specializate	106
(iii) Excurs: Înaltul Reprezentant pentru afaceri externe și politica de	
securitate	109
(c) Procedura de decizie și de vot	110
(d) Funcții și competențe	113
4. Structura politică: instituțiile Uniunii II	115
1. Comisia	115
(a) Componență și structură	116
(i) Președintele și colegiul „acestui”	117
(ii) Organele administrative ale Comisiei	118
(b) Procesul decizional din cadrul Comisiei	119
(c) Funcțiile și competențele Comisiei	122
(d) Excurs: agențiile europene și Comisia	124
2. Curtea de Justiție a Uniunii Europene	127

(a) Arhitectura judiciară: sistemul judecătoresc al Uniunii	127
(i) Curtea de Justiție: componență și structură	128
(ii) Tribunalul: componență și structură	130
(iii) Excurs: avocații generali	131
(iv) „Tribunalele specializate”: Tribunalul Funcției Publice	132
(b) Procedura (procedurile) de judecată	133
(c) Argumentația judecătorească: metode de interpretare	135
(d) Jurisdicția și competențele jurisdicționale	136
3. Banca Centrală Europeană	138
(a) Statutul special al BCE	138
(b) Organe și structură administrativă	140
(c) Diviziuni interne și procesul de decizie	142
(d) Funcții și competențe	143
4. Curtea de Conturi	144
Concluzii	146
Partea a II-a. Puteri și proceduri	149
5. Puteri legislative: competențe și proceduri	151
Introducere	151
1. Domeniul competențelor Uniunii	152
(a) Interpretarea teleologică	154
(b) Competențele generale ale Uniunii	156
(i) Competența de armonizare: art. 114 TFUE	157
(ii) Competența reziduală: art. 352 TFUE	159
2. Categoriile de competențe ale Uniunii	162
(a) Competențe exclusive: art. 3 TFUE	164
(b) Competențe partajate: art. 4 TFUE	165
(c) Competențe de coordonare: art. 5 TFUE	166
(d) Competențe complementare: art. 6 TFUE	167
3. Proceduri legislative: ordinară și speciale	168
(a) Procedura legislativă „ordinară”	170
(i) Teorie constituțională: textul formal	170
(ii) Practica constituțională: reuniuni tripartite [„dialoguri”] neoficiale ..	173
(b) Procedurile legislative „speciale”	175
4. Principiul subsidiarității	176
(a) Standardul procedural: subsidiaritatea în calitate de garanție politică a federalismului	177
(b) Standardul material: subsidiaritatea în calitate de garanție jurisdicțională a federalismului	180
Concluzie	183
6. Puteri externe: competențe și proceduri	187
Introducere	187
1. Competențele externe ale Uniunii	190
(a) Politica externă și de securitate comună	192
(b) Puterile externe speciale ale Uniunii	192
(c) Competența reziduală din tratat: art. 216 TFUE	195

(d) Raportul dintre PESC și competențele externe speciale	197
2. Natura competențelor externe	199
(a) Natura <i>sui generis</i> a competenței PESC	200
(b) Art. 3 alin. (2) TFUE: competențe exclusive subsecvente privind tratatele	201
(i) Trei direcții de exclusivitate: codificarea practicii constituționale?	201
(ii) Exclusivitate ulterioară: criticarea teoriei constituționale	203
3. Proceduri de adoptare a deciziilor în domeniul extern	204
(a) „Caracterul specific” al procedurilor de adoptare a deciziilor PESC	205
(i) Actori instituționali și echilibru instituțional	205
(ii) Modalități de vot în Consiliu	206
(b) Procedura (ordinară a) Uniunii de încheiere de tratate	207
(i) Inițierea și negocierea	208
(ii) Semnarea și încheierea	209
(iii) Modificarea, suspendarea (și încetarea)	211
(iv) Succesiunea Uniunii în acordurile internaționale ale statelor membre	211
4. Partajarea puterii externe: garanții constituționale ale caracterului unitar	212
(a) Acorduri mixte: o garanție internațională și politică	213
(b) Obligația de cooperare: garanție internă și jurisdicțională	215
(i) Statele membre ca „mandatari ai Uniunii”	216
(ii) Subsidiaritate „răsturnată”: restricții asupra exercitării competenței	
partajate a statului	218
Concluzii	220
7. Puteri executive: competențe și proceduri	222
Introducere	222
1. Atribuții guvernamentale: executivul dual al Uniunii	224
(a) Instrumente juridice pentru conducerea politică	225
(b) Procedura (procedurile) neoficială (neoficiale) de guvernare	226
2. Atribuții de legiferare: acte delegate și acte de punere în aplicare	228
(a) Delegarea puterii „legislative”: art. 290 TFUE	230
(i) Garanții jurisdicționale: limite constituționale pentru actele delegate	231
(ii) Garanții politice: drepturi de control ale legiuitorului Uniunii	234
(b) „Atribuirea” puterii executive: art. 291 TFUE	236
(i) Domeniul art. 291 TFUE	237
(ii) Garanții constituționale pentru legislația de punere în aplicare	239
3. Atribuții administrative I: executarea centralizată	242
(a) Domeniul puterilor administrative ale Uniunii	242
(b) Atribuții administrative și principiul subsidiarității	246
4. Atribuții administrative II: executarea descentralizată	249
(a) Efectele actelor administrative naționale	249
(b) Autonomia administrativă națională și limitele sale	251
Concluzii	254
8. Puteri judecătorești: competențe și proceduri	256
Introducere	256
1. Atribuții de anulare: controlul jurisdicțional	260
(a) Existența unui act „atacabil”	261
(b) Motive legitime de control	263

(i) Motive „formale” și „materiale”	263
(ii) În particular: principiul proporționalității	265
(c) Calitatea procesuală activă în fața Curții Europene	266
(i) Formularea de la Roma și interpretarea sa jurisdicțională	268
(ii) Formularea de la Lisabona și problemele sale de interpretare	271
(d) Controlul indirect al dreptului european	273
(i) Controlul colateral: excepția de nelegalitate	273
(ii) Controlul indirect prin trimiteri preliminare	274
2. Atribuții reparatorii: acțiunile în răspundere	276
(a) Condiții procedurale: de la acțiune accesorie la acțiune independentă	277
(b) Condiții materiale: de la <i>Schöppenstedt la Bergaderm</i>	278
3. Atribuții judecătorești I: acțiuni de executare	280
(a) Acțiuni de executare împotriva statelor membre	281
(i) Condițiile procedurale în temeiul art. 258 TFUE	281
(ii) Executarea pe cale judecătorească prin sancțiuni financiare	283
(b) Acțiuni de executare împotriva Uniunii: abținerea de a hotărî	285
4. Atribuții judecătorești II: hotărârile preliminare	287
(a) Primul paragraf: competența Curții Europene	289
(b) Paragraful al doilea: condiții pentru o hotărâre preliminară	290
(i) „Cine”: instanțele judecătorești naționale	291
(ii) „Ce”: întrebări necesare	293
(c) Paragraful al treilea: obligația de sesizare și „ <i>acte clair</i> ” [„actul clar”]	294
(d) Natura juridică a hotărârilor preliminare	297
Concluzii	299
Partea a III-a. Drepturi și căi procesuale	301
9. Dreptul european: efectul direct și efectul indirect	303
Introducere	303
1. Dreptul constituțional: efectul dreptului primar european	308
(a) Efectul direct: de la un test strict la unul indulgent	310
(b) Dimensiunile efectului direct: efectul direct vertical și orizontal	312
2. Dreptul direct al Uniunii: regulamentele și deciziile	314
(a) Regulamentele: instrumentul „legislativ”	314
(i) Aplicarea generală în toate statele membre	315
(ii) Aplicarea directă și efectul direct	316
(b) Deciziile: instrumentul executiv	318
(i) Decizii adresate în mod specific	318
(ii) Decizii fără destinatar explicit	320
3. Dreptul indirect al Uniunii: directivele	320
(a) Efectul direct și directivele: condiții și limite	321
(i) Regula excluderii efectului direct orizontal	323
(ii) Limitarea de la regulă: definiția largă a (acțiunilor) statului	325
(iii) Excepția de la regulă: efectul direct orizontal incidental	326
(b) Efecte indirecte prin dreptul (primar) european și prin dreptul național	328
(i) Doctrina interpretării conforme a dreptului național	328
(ii) Efecte indirecte prin intermediul dreptului european	331
4. Dreptul extern al Uniunii: acordurile internaționale	335

(a) Efectele directe ale acordurilor Uniunii	335
(i) Condițiile efectului direct	336
(ii) Dimensiunile efectului direct	338
(b) Efecte indirecte: interpretarea și aplicarea principiilor	339
Concluzii	341
10. Dreptul european: supremație și prioritate	344
Introducere	344
1. Perspectiva europeană: supremație absolută	345
(a) Domeniul absolut al principiului supremației	347
(i) Supremația asupra legilor interne ale statelor membre	347
(ii) Supremația asupra tratatelor internaționale ale statelor membre	349
(b) Natura „executivă” a supremației: neaplicare, iar nu invalidare	351
2. Perspectiva națională: supremație relativă	354
(a) Limitele drepturilor fundamentale: jurisprudența „atât timp”	355
(b) Limite ale competențelor: de la „Maastricht” la „Mangold”	357
3. Prioritatea legislativă: natură și efect	360
(a) Categoriile ale priorității: efectele relative ale priorității	360
(i) Prioritatea domeniului	361
(ii) Prioritatea obstacolului	362
(iii) Prioritatea normei	363
(b) Moduri ale priorității: prioritatea explicită și prioritatea implicită	363
4. Limite constituționale ale priorității legislative	365
(a) Instrumentele Uniunii și capacitatea lor de a dispune de prioritate	365
(i) Capacitatea prioritară a regulamentelor	365
(ii) Capacitatea prioritară a directivelor	367
(iii) Capacitatea prioritară a acordurilor internaționale	368
(b) Limitele priorității din perspectiva competenței	370
(i) Competențe de armonizare minimală	371
(ii) Competențe complementare care exclud armonizarea	372
Concluzii	374
11. Dreptul european: căi procesuale și răspunderi	376
Introducere	376
1. Principiul interpretării (conforme)	379
2. Principiul echivalenței	380
(a) Nediscriminarea: extinderea căilor procesuale naționale la acțiuni europene	380
(b) Acțiuni „similare”: testul echivalenței	381
3. Principiul efectivității	383
(a) Evoluția istorică a standardului efectivității	384
(b) Limitele procedurale ale posibilității de a invoca dreptul european	389
4. Principiul răspunderii	392
(a) Răspunderea statului: doctrina „ <i>Francovich</i> ”	393
(i) Cele trei condiții pentru răspunderea statului	395
(ii) Răspunderea statului pentru încălcări ale dreptului european pe cale judecătorească	398
(b) Răspunderea privată: doctrina <i>Courage</i>	401
Concluzii	404

12. În particular: drepturile omului în Uniune	406
Introducere	406
1. Catalogul „nescris” de drepturi: drepturile omului în calitate de „principii generale”	408
(a) Nașterea drepturilor fundamentale europene	409
(i) Standardul european – standard „autonom”	411
(ii) Limitări și „limitări la limitări”	414
(b) Dreptul Organizației Națiunilor Unite: limite externe pentru drepturile europene ale omului?	416
2. Catalogul „scris” de drepturi: Carta drepturilor fundamentale	419
(a) Carta: structură și conținut	420
(i) Drepturi (dure) și principii (flexibile)	422
(ii) Limitări și „limitări la limitări”	423
(b) Relațiile cu tratatele europene (și cu Convenția europeană)	424
3. Catalogul „extern” de drepturi: Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale	426
(a) Standardul convenției pentru acte ale Uniunii	427
(i) Anterior aderării: controlul incidental (indirect) al actelor Uniunii	428
(ii) Ulterior aderării: controlul direct (complet) al actelor Uniunii	430
(b) Aderarea Uniunii la Convenția europeană: condiții prealabile	431
4. „Doctrina încorporării”: drepturi europene și dreptul național	432
(a) Încorporarea și principiile generale: executare și derogare	433
(b) Încorporarea și Carta drepturilor fundamentale	436
(i) Reguli generale pentru toate statele membre	436
(ii) Reguli speciale pentru Polonia și Regatul Unit	438
(c) Încorporarea și Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale?	440
(d) Excurs: încorporarea și particularii – drepturile omului și acțiunile private	441
Concluzii	442
Anexe	445
1. Tratatelor europene (cronologie)	446
2. Evoluția teritorială a Uniunii Europene	448
3. Extrase din „Compromisul de la Luxemburg”	451
a) Relații între Comisie și Consiliu	453
b) Procedura de vot cu majoritate	453
4. Extrase din James Madison - „Federalist nr. 39”	455
5. Extrase din „Actul privind alegerea directă a Parlamentului European” din 1976 ..	458
6. Extrase din Decizia 2009/908 privind președinția Consiliului	462
7. Direcția-generală Afaceri Interne (organigramă)	464
8. Extrase din „Regulamentul privind comitologia”	465
Index	471

Lista ilustrații

Figura 1.	Structura cărții	5
Figura 2.	Evoluția istorică a Uniunii	12
Figura 3.	Structura pe piloni a „vechii” Uniunii (de la Maastricht)	29
Figura 4.	Dualitatea tratatelor de bază înainte și după Lisabona	41
Figura 5.	Distribuirea mandatelor în parlamentul European (partidele politice)	91
Figura 6.	Comitetele pregătitoare din Consiliu	108
Figura 7.	Structura internă a Comisiei	120
Figura 8.	Structura Curții de Justiție a Uniunii Europene	128
Figura 9.	Structura Băncii Centrale Europene	141
Figura 9a.	Competențele generale și speciale	156
Figura 9b.	Tipuri de competențe	163
Figura 10.	Structura legiuitorului Uniunii	172
Figura 12.	Diminuarea reprezentării democratice	174
Figura 13.	Structura competenței în materia politicii sociale	184
Figura 14.	Raportul între competențele externe ale Uniunii	199
Figura 15.	Executivul dual al Uniunii	225
Figura 16.	„Comitologia” astfel definită prin Regulamentul nr. 182/2011	241
Figura 17.	Federalismul judecătoresc în perspectivă comparată	288
Figura 18.	Hotărâri preliminare în temeiul art. 267 TFUE	293
Figura 19.	Monism și dualism	305
Figura 20.	Aplicabilitatea directă, efectul direct și acțiunile particularului	314
Figura 21.	Tipuri ale priorității: prioritatea domeniului, a obstacolului și a normei	361
Figura 22.	Limite asupra autonomiei procedurale naționale	379
Figura 23.	Standarde ale efectivității	384
Figura 24.	Teoria inspirației versus teoria încorporării	414
Figura 25.	Principii și drepturi în cadrul cartei	423
Figura 26.	Raportul între cele trei „declarații de drepturi” ale Uniunii	442
Figura 27.	Teritoriul Uniunii Europene	450
Figura 28.	Direcția-generală Afaceri Interne (organigramă)	464

Lista tabele

Tabelul 1.	Structura TUE și TFUE	42
Tabelul 2.	Dispozițiile tratatelor privind instituțiile	81
Tabelul 3.	Instituțiile Uniunii în corelație cu funcțiile politice	85
Tabelul 4.	Distribuirea mandatelor în Parlamentul European (statele membre)	88
Tabelul 5.	Comisiile permanente ale Parlamentului European	93
Tabelul 6.	Formațiunile Consiliului	104
Tabelul 7.	Sistemul de ponderare a voturilor în Consiliu	111
Tabelul 8.	Colegiul Comisiei: președinte și portofolii	119
Tabelul 9.	Agenții europene și organisme descentralizate (selecție)	124
Tabelul 10.	Politicile și acțiunile interne ale Uniunii	153
Tabelul 11.	Politicile externe ale Uniunii	191
Tabelul 12.	Competențe și proceduri jurisdicționale	259
Tabelul 13.	Structura Cartei drepturilor fundamentale	421

Cuvânt înainte

În 2012, când a fost publicată varianta finală a studiului său despre federalismul american¹ considerat ca o versiune *avant la lettre* a pluralismului juridic ambiental și dominant astăzi mai ales la nivelul doctrinei juridice europene, viziunea lui Robert Schütze cu privire la influența pe care doctrina și, mai ales, practica nord-americană în materie de suveranitate partajată ar trebui să o aibă asupra integrării europene era deja destul de clară. Nu în mod întâmplător, la finalul unei analize detaliate cu privire la patru veritabile conflicte constituționale (între statele federate și statul federal) din istoria SUA, el ajungea la concluzia că ceea ce a salvat federația americană de la destrămarea a fost tocmai viziunea originală pe care aceasta a avut-o cu privire la conceptul de suveranitate: considerată duală, aceasta se poate lesne acomoda cu existența concomitentă a unei suveranități a statelor distinctă de cea a federației, fără ca acest lucru să aducă în prim plan delicata problemă a unei eventuale ierarhii ori supremații între ele. Pe cale de consecință, afirma el, „constituționalismul european are multe de învățat din istoria constituțională nord-americană (și viceversa)”. Introvertirii și anistoricității de care, aprecia el, dă dovadă Uniunea Europeană atunci când clamează caracterul său original - *sui generis* - în privința absentei unui „punct al lui Arhimede” pentru sprijinirea și răsturnarea oricărei forme de ultimă legitimitate juridică ar trebui să îi fie opus pragmatismul american, ce a permis apariția unui veritabil pluralism juridic *avant la lettre*. Sau, altfel spus, pluralismul juridic, astăzi dominant în doctrina de drept european, nu este altceva decât proza *à la Monsieur Jourdain* cu privire la federalismul ambiental, omniprezent dar nemărturisit, din cadrul Uniunii Europene. Însă cititorii avizați știau că aceasta era viziunea lui Robert Schütze încă din 2010, când și-a publicat într-o primă variantă, mai puțin elaborată, proiectul inițial al aceluiași studiu pe platforma electronică SSRN.

Prin urmare, atunci când, tot în 2012, Robert Schütze a publicat o carte de autor cu privire la Uniunea Europeană, sub un titlu pe cât de simplu, pe atât de tranșant, nimeni nu a mai fost surprins de afirmația că ar exista un „drept constituțional al UE”. A vorbi astăzi fără niciun fel de explicații preliminare despre dreptul constituțional al Uniunii Europene a devenit tot atât de banal ori firesc precum orice discurs despre constituționalism în secolele XIX și XX. Dacă dezbaterea referitoare la constituționalizarea dreptului intern al statelor a început și s-a desăvârșit în a doua jumătate a secolului XX, cea privitoare la constituționalizarea dreptului internațional

¹ R. Schütze, *Federalism as Constitutional Pluralism: „Letter from America”*, în „Constitutional Pluralism in the European Union and beyond”, Matej Avbelj & Jan Komárek (ed.), Hart Publishing, Oxford, 2012.

și a diferitelor sale instituții ori ramuri specializate a început tot atunci, dar s-a răspândit larg abia la începutul secolului XXI. Viteza de producere și de circulație a ideilor, accelerată de globalizarea tot mai accentuată în contemporaneitate, a făcut însă ca ceea ce doar 10 ani în urmă părea revoluționar să fie privit astăzi drept aproape perimat. Și astfel, prezentarea dreptului instituțional și a sistemului normativ al Uniunii Europene, care tradițional pornea de la evidențierea caracterului de excepție al integrării europene față de regula cooperării internaționale, poate fi lesne realizată într-o nouă cheie de lectură, ce pornește de la premise asemănătoare cu analiza oricărei forme de organizare de tip federal. Structura politică a Uniunii Europene este explicată exclusiv prin prisma unei viziuni de tip federalist, fără a se aminti nimic despre interguvernamentalismul de la începuturi. Însăși istoria devenirii Uniunii Europene și a transfigurării celor trei comunități europene inițiale capătă patină constituțională. Ontologic vorbind, Uniunea Europeană se prezintă ca un corp organic crescut în spirit constituțional. De aici și până la analiza modului în care procedurile stabilite în tratatele fondatoare limitează puterile actorilor politici nu mai este decât un pas și niciun cititor nu ar trebui să fie considerat neatent dacă la simpla lectură a planului de lucru anunțat de autor și-ar pune întrebarea de a ști dacă se află în prezența unui manual de drept constituțional din cadrul unui stat ori în fața unei lucrări de drept european. Doar modul de abordare a sistemului normativ al Uniunii Europene, prin prisma efectelor sale specifice și de neevitat în orice analiză riguroasă, lămurește cititorul ce ar dori să își contureze în mod rapid o impresie cu privire la natura cărții: vechea și eterna dispută între supremație și prioritate² nu poate fi evitată din discursul contemporan de drept european și numai acest indiciu stabilește o punte de legătură între abordarea tradițională a analizelor despre Uniunea Europeană și cea novatoare a lui Robert Schütze.

Noutatea adusă de Robert Schütze nu constă însă în abordarea de tip federalist a integrării europene; aceasta este cunoscută în literatura de specialitate încă de la apariția celor trei comunități istorice europene. Originalitatea lucrării transpare mai ales în subînțeleasa dimensiune comparativă, în analiza de tip contextual, în tratarea Uniunii Europene prin prisma unei grile ce amintește de separația puterilor în stat și în prezentarea argumentelor proprii, fundamentate pe o extrem de bogată practică instituțională și, mai ales, jurisprudențială. Ca orice lucrare voit provocatoare, cartea lui Robert Schütze incită la lectură și la dezbateri deopotrivă și, fie și numai în virtutea acestei din urmă trăsături, merită atenție dedicată. Lectură plăcută tuturor celor atenți la nuanțe!

Simina TĂNĂSESCU

Profesor, Facultatea de drept, Universitatea din București

² E.S. Tănăsescu, *Comentariu la decizia Curții Constituționale nr.59/2007*, Curierul Judiciar nr.5/2007, p.1.

Mulțumiri

Sunt recunoscător Hart Publishing, Kluwer Law International, Oxford University Press, Sweet & Maxwell și Wiley pentru gentilețea de a permite includerea unor secțiuni din materiale publicate anterior. Capitolul 2, în special, reprezintă o versiune abreviată și modificată a unui capitol publicat în „*From Dual to Cooperative Federalism: The Changing Structure of European Law*” (Oxford University Press, 2009). Mulțumesc și Cambridge University Press pentru îngăduința de a reproduce părți din „*Federalist nr. 39*” din seria „Texts in the History of Political Thought”. Mulțumiri și pentru Wikipedia și, respectiv, pentru paginile de internet ale Uniunii Europene în privința figurilor 2 și 5, 27 și 28.

Lista cauzelor

Cuprins

1. Curtea de Justiție a Uniunii Europene	XXVII
(a) Curtea Europeană de Justiție: cauze (în ordinea numerelor)	XXVII
(b) Curtea Europeană de Justiție: avize (în ordinea numerelor)	XXXVI
(c) Tribunalul: cauze (în ordinea numerelor)	XXXVII
2. Alte instanțe	XXXVII
(a) Curtea Europeană a Drepturilor Omului: cauze (în ordine cronologică) ...	XXXVII
(b) Curtea Constituțională germană: cauze (în ordine cronologică)	XXXVII
(c) Curtea Supremă a Statelor Unite: cauze (în ordine cronologică)	XXXVII

1. Curtea de Justiție a Uniunii Europene

(a) Curtea Europeană de Justiție: cauze (în ordinea numerelor)

- Cauza 8/55, *Fédération Charbonnière de Belgique/Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, ECR [1955], p. 245 / 154, 265
- Cauza 9/56, *Meroni & Co, Industrie Metallurgische, SpA/Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, ECR [1958], p. 133 / 232, 233, 234
- Cauza 1/58, *Stork & Cie/Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, ECR [1958], p. 17 / 409
- Cauza 20/59, *Italia/Înalta Autoritate*, ECR [1960], p. 325 / 281
- Cauza 30/59, *De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg/Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, ECR [1961], p. 1 / 162
- Cauzele conexate 36, 37, 38/59 și 40/59, *Geitling Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft mbH, Mausegatt Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft mbH și I. Nold KG/Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, ECR [1959], p. 423 / 409, 410
- Cauza 6/60, *Humblet/Belgia*, ECR [1960], p. 559 / 393
- Cauza 10/61, *Comisia/Italia*, ECR [1962], p. 1 / 350
- Cauzele conexate 16-17/62, *Confédération Nationale des Producteurs de Fruits et Légumes și alții/Consiliul*, ECR [1962], p. 471 / 268, 315
- Cauza 25/62, *Plaumann/Comisia*, ECR [1963], p. 95 / 270, 277
- Cauza 26/62, *Van Gend en Loos/administrația fiscală olandeză*, ECR (Special English Edition) [1963], p. 1 / 19, 132, 294, 305, 306, 308, 312
- Cauzele conexate 28-30/62, *Da Costa și alții/ administrația fiscală olandeză*, ECR [1963], p. 31 / 289, 294, 296
- Cauzele conexate 31/62 și 33/62, *Lütticke și alții/Comisia*, ECR [1962], p. 501 / 277
- Cauza 75/63, *Hoekstra (născută Unger)*, ECR [1964], p. 177 / 289
- Cauzele conexate 90-91/63, *Comisia/Luxemburg și Belgia*, ECR [1964], p. 625 / 59, 283
- Cauza 6/64, *Costa/ENEL*, ECR [1964], p. 585 / 19, 59, 78, 162, 289, 293, 295, 347
- Cauzele conexate 18 și 35/65, *Gutmann/Comisia*, ECR [1965], p. 103 / 264
- Cauza 34/67, *Firma Gebrüder Luck/Hauptzollamt Köln-Rheinau*, ECR [1968], p. 245 / 351,

- Cauza 6/68, *Zuckerfabrik Watenstedt GmbH/Consiliul*, ECR [1968], p. 409 / 315
- Cauza 13/68, *Salgoil/Ministerul Comerțului Exterior al Republicii Italiene*, ECR [1968], p. 453 / 311
- Cauza 9/69, *Sayag și alții/Leduc și alții*, ECR [1969], p. 329 / 278
- Cauza 29/69, *Stauder/Orașul Ulm*, ECR [1969], p. 419 / 410, 412
- Cauza 40/69, *Hauptzollamt Hamburg Oberelbe/Bollmann*, ECR [1970], p. 69 / 366
- Cauza 64/69, *Compagnie Française commerciale et financière/Comisia*, ECR [1970], p. 221 / 315
- Cauza 74/69, *Hauptzollamt Bremen-Freihafen/Waren-Import-Gesellschaft Krohn & Co.*, ECR [1970], p. 451 / 251
- Cauza 9/70, *Grad/Finanzamt Traunstein*, ECR [1970], p. 825 / 319
- Cauza 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH/Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, ECR [1970], p. 1125 / 59, 348, 355, 410
- Cauza 15/70, *Chevallery/Comisia*, ECR [1970], p. 975 / 286
- Cauza 22/70, *Comisia/Consiliul (AETR)*, ECR [1971], p. 263 / 195, 202, 262, 264
- Cauza 25/70, *Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel/Köster et Berodt & Co*, ECR [1970], p. 1161 / 231, 240
- Cauza 39/70, *Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor GmbH/Hauptzollamt Hamburg-St. Annen*, ECR [1971], p. 49 / 377, 251
- Cauzele conexate 41-44/70, *International Fruit Company și alții/Comisia*, ECR [1971], p. 411 / 268, 315
- Cauza 5/71, *Schöppenstedt/Consiliul*, ECR [1971], p. 975 / 277, 279
- Cauza 48/71, *Comisia/Italia*, ECR [1978], p. 629 / 351
- Cauzele conexate 51-54/71, *International Fruit Company NV și alții/Produktschap voor groenten en fruit*, ECR [1971], p. 1107 / 251
- Cauza 18/72, *Granaria/Produktschap voor Veevoeder*, ECR [1972], p. 1163 / 366
- Cauzele conexate 21-24/72, *International Fruit Company NV/Produktschap voor Groenten en Fruit*, ECR [1972], p. 1219 / 212, 336, 337
- Cauza 30/72, *Comisia/Italia*, ECR [1973], p. 161 / 283
- Cauza 39/72, *Comisia/Italia*, ECR [1973], p. 101 / 367
- Cauzele conexate 63-69/72, *Werhahn Hansamühle și alții/Consiliul*, ECR [1973], p. 280 / 278
- Cauza 4/73, *Nold/Comisia*, ECR [1974], p. 491 / 410, 412, 413, 415, 416
- Cauza 34/73, *Fratelli Variola Spa/Amministrazione delle nanze dello Stato*, ECR [1973], p. 981 / 316
- Cauza 166/73, *Rheinmühlen-Düsseldorf*, ECR [1974], p. 33 / 292
- Cauza 167/73, *Comisia/Franța*, ECR [1974], p. 359 / 353
- Cauza 169/73, *Compagnie Continentale France/Consiliul*, ECR [1975], p. 117 / 278
- Cauza 181/73, *Haegemann/Belgia*, ECR [1974], p. 449 / 335
- Cauza 2/74, *Reyners/statul belgian*, ECR [1974], p. 631 / 311
- Cauza 9/74, *Casagrande/Landeshauptstadt München*, ECR [1974], p. 773 / 155, 156
- Cauza 36/74, *Walrave și alții/Association Union cycliste internationale și alții*, ECR [1974], p. 1405 / 313
- Cauza 41/74, *van Duyn/Home Office*, ECR [1974], p. 1337 / 311, 321, 322
- Cauza 100/74, *CAM/Comisia*, ECR [1975], p. 1393 / 270
- Cauza 23/75, *Rey Soda/Cassa Conguaglio Zucchero*, ECR [1975], p. 1279 / 232
- Cauza 36/75, *Rutili/Ministre de l'intérieur*, ECR [1975], p. 1219 / 411, 433
- Cauza 43/75, *Defrenne/Sabena*, ECR [1976], p. 455 / 299, 310, 313, 441

- Cauza 60/75, *Russo/Azienda di Stato per gli interventi sul mercato agricolo*, ECR [1976], p. 45 / 393
- Cauzele conexate 15 și 16/76, *Franța/Comisia*, ECR [1979], p. 32 / 284
- Cauza 26/76, *Metro-SB-Großmärkte/Comisia*, ECR [1977], p. 1875 / 270
- Cauza 27/76 R, *United Brands/Comisia*, ECR [1976], p. 425 / 135
- Cauza 27/76, *United Brands/Comisia*, ECR [1978], p. 207 / 135
- Cauza 33/76, *Rewe-Zentralnanz eG și Rewe-Zentral AG/Landwirtschafts- kammer für das Saarland*, ECR [1976], p. 1989 / 377, 378, 380, 383, 384
- Cauza 45/76, *Comet BV/ Produktschap voor Siergewassen*, ECR [1976], p. 2043 / 378, 385
- Cauza 52/76, *Benedetti/Munari*, ECR [1977], p. 163 / 297
- Cauza 74/76, *Iannelli & Volpi SpA/Ditta Paolo Meroni*, ECR [1977], p. 557 / 310, 312
- Cauzele conexate 83 și 94/76, 4, 15 și 40/77, *Bayerische HNL Vermehrungsbetriebe și alții/ Consiliul și Comisia*, ECR [1978], p. 1209 / 279
- Cauza 38/77, *Enka BV/Inspecteur der invoerrechten en accijnzen*, ECR [1977], p. 2203 / 279
- Cauza 55/77, *M. Maris, soția lui R. Reboulet/Rijksdienst voor Werknemers- pensioenen*, ECR [1977], p. 2327 / 366
- Cauza 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato/Simmenthal*, ECR [1978], p. 629 / 287, 316, 351, 352, 353
- Cauza 31/78, *Bussone/Ministerul italian al Agriculturii*, ECR [1978], p. 2429 / 362, 366
- Cauza 92/78, *Simmenthal/Comisia*, ECR [1979], p. 777 / 274
- Cauza 120/78, *Rewe-Zentral/ Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon)*, ECR [1979], p. 649 / 23
- Cauza 148/78, *Ratti*, ECR [1979], p. 1629 / 322, 352, 362
- Cauza 230/78, *SpA Eridania-Zuccherici nazionali and SpA Societa Italiana per l'Industria degli Zuccheri/ministrul agriculturii și pădurilor, ministrul industriei, comerțului și artizanatului și SpA Zuccherici Meridionali*, ECR [1979], p. 2749 / 317
- Cauza 44/79, *Hauer/Land Rheinland-Pfalz*, ECR [1979], p. 3727 / 412, 413, 415
- Cauza 61/79, *Amministrazione delle nanze dello Stato/Denkavit*, ECR [1980], p. 1205 / 298
- Cauza 102/79, *Comisia/Belgia*, ECR [1980], p. 1473 / 341
- Cauza 104/79, *Foglia/Novello*, ECR [1980], p. 745 / 293
- Cauza 130/79, *Express Dairy Foods Limited/Intervention Board for Agricultural Produce*, ECR [1980], p. 1887 / 385
- Cauza 133/79, *Sucrimex SA și Westzucker GmbH/Comisia*, ECR [1980], p. 1299 / 251
- Cauza 138/79, *Roquette Frères/Consiliul (izoglucoză)*, ECR [1980], p. 3333 / 22, 84, 95, 176
- Cauza 155/79, *AM & S Europe Limited/Comisia*, ECR [1982], p. 1575 / 412
- Cauza 790/79, *Calpak/Comisia*, ECR [1980], p. 1949 / 269
- Cauza 804/79, *Comisia/Regatul Unit*, ECR [1981], p. 1045 / 164
- Cauza 812/79, *Attorney General/Juan C. Burgoa*, ECR [1980], p. 2787 / 349
- Cauza 66/80, *International Chemical Corporation/Amministrazione delle nanze dello Stato*, ECR [1981], p. 1191 / 275, 296
- Cauza 98/80, *Romano/Institut national d'assurance maladie-invalidité*, ECR [1981], p. 1241 / 233
- Cauza 137/80, *Comisia/Belgia*, ECR [1981] ECR, p. 653 / 317
- Cauza 158/80, *Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH și Rewe-Markt Steffen/Hauptzollamt Kiel (croaziere pentru uni)*, ECR [1981], p. 1805 / 389, 392
- Cauza 244/80, *Foglia/Novello (2)*, ECR [1981], p. 3045 / 294

- Cauza 246/80, *Broekmeulen/Huisarts Registratie Commissie*, ECR [1981], p. 2311 / 291
Cauza 270/80, *Polydor și alții/Harlequin și alții*, ECR [1982], p. 329 / 338, 368
Cauza 8/81, *Becker/Finanzamt Münster-Innenstadt*, ECR [1982], p. 53 / 341
Cauza 17/81, *Pabst & Richarz KG/Hauptzollamt Oldenburg*, ECR [1982], p. 1331 / 369
Cauza 60/81, *International Business Machines (IBM)/Comisia*, ECR [1981], p. 2639 / 262
Cauza 104/81, *Hauptzollamt Mainz/Kupferberg & Cie.*, ECR [1982], p. 3641 / 336
Cauza 249/81, *Comisia/Irlanda (Buy Irish)*, ECR [1982], p. 4005 / 283
Cauza 283/81, *CILFIT și alții/Ministerul Sănătății*, ECR [1982], p. 3415 / 296
Cauza 11/82, *Piraiki-Patraikiși alții/Comisia*, ECR [1985], p. 207 / 270
Cauza 199/82, *Amministrazione delle Finanze dello Stato/SpA San Giorgio*, ECR [1983], p. 3595 / 388
Cauzele conexe 205-215/82, *Deutsche Milchkontor GmbHși alții/Republica Federală Germania*, ECR [1983], p. 2633 / 251, 252
Cauza 13/83, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1985], p. 1513 / 286
Cauza 14/83, *von Colson și Elisabeth Kamann/Land Nordrhein-Westfalen*, ECR [1984], p. 1891 / 329, 380, 383, 385
Cauza 118/83, *CMC Cooperativa muratori e cementistiși alții/Comisia*, ECR [1985], p. 2325 / 278
Cauza 145/83, *Adams/Comisia*, ECR [1985], p. 3539 / 279
Cauza 294/83, *Parti écologiste 'Les Verts'/Parlamentul European*, ECR [1986], p. 1339 / 60, 258, 269, 274, 407, 416
Cauzele conexe 60 și 61/84, *Cinéthèque SAși alții/Fédération nationale des cinémas français*, ECR [1985], p. 2605 / 435, 436
Cauza 152/84, *Marshall/Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, ECR [1986], p. 723 / 323, 326, 352
Cauza 222/84, *Johnston/Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, ECR [1986], p. 1651 / 325, 333
Cauza 5/85, *AKZO Chemie/Comisia*, ECR [1986], p. 2585 / 121
Cauza 69/85 (ordonanță), *Wünsche Handelsgesellschaft/Germania*, ECR [1986], p. 947 / 297
Cauza 72/85, *Comisia/Tările de Jos*, ECR [1986] 1219 / 317
Cauza 149/85, *Wybot/Faure*, ECR [1986], p. 2391 / 83
Cauza 218/85, *Association comite économique agricole régional fruits et légumes de Bretagne/ A Le Champion (CERAFEL)*, ECR [1986], p. 3513 / 361
Cauza 293/85, *Comisia/Belgia*, ECR [1988], p. 305 / 282
Cauza 314/85, *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost*, ECR [1987], p. 4199 / 275
Cauza 12/86, *Demirel/Stadt Schwäbisch Gmünd*, ECR [1987], p. 3719 / 193, 337
Cauza 60/86, *Comisia/Regatul Unit (dispozitiv de semnalizare)*, ECR [1988], p. 3921 / 364
Cauza 68/86, *Regatul Unit/Consiliul*, ECR [1988], p. 855 / 264
Cauza 74/86, *Comisia/Germania*, ECR [1988], p. 2139 / 354
Cauza 80/86, *Kolpinghuis Nijmegen BV*, ECR [1987], p. 3969 / 323, 330, 341
Cauzele conexe 89 și 91/86, *L'Étoile Commerciale et Comptoir National Technique Agricole (CNTA)/Comisia*, ECR [1987], p. 3005 / 249
Cauza 104/86, *Comisia/Italia*, ECR [1988], p. 1799 / 353, 354
Cauza 22/87, *Comisia/Republica Italiană*, ECR [1989], p. 143 / 394
Cauzele conexe 46/87 și 227/88, *Höchst/Comisia*, ECR [1989], p. 2859 / 411, 413
Cauza 70/87, *FEDIOL/Comisia*, ECR [1989], p. 1781 / 340
Cauza 165/87, *Comisia/Consiliul*, ECR [1988], p. 5545 / 264

- Cauza 247/87, *Star Fruit Co./Comisia*, ECR [1989], p. 291 / 285, 286
- Cauza 302/87, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1988], p. 5615 / 286
- Cauza 377/87, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1988], p. 4017 / 286
- Cauza 5/88, *Wachauf/Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, ECR [1989], p. 2609 / 416, 433, 434
- Cauza 16/88, *Comisia/Consiliul*, ECR [1989], p. 3457 / 231
- Cauza C-39/88, *Comisia/Irlanda*, ECR [1990], p. I-4271 / 283
- Cauza C-70/88, *Parlamentul/Consiliul (Cernobât)*, ECR [1990], p. I-2041 / 83, 85, 264
- Cauza 103/88, *Costanzo SpA/Comune di Milano*, ECR [1989], p. 1839 / 325, 342
- Cauza C-145/88, *Torfaen Borough Council*, ECR [1989], p. I-3851 / 290
- Cauza C-177/88, *Dekker/Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, ECR [1990], p. 3941 / 386
- Cauza 322/88, *Grimaldi/Fonds des maladies professionnelles*, ECR [1989], p. 4407 / 275
- Cauza C-331/88, *The Queen/Minister of Agriculture, Fisheries and Food and Secretary of State for Health, ex parte Fedesa și alții*, ECR [1990], p. I-4023 / 265, 266
- Cauza C-69/89, *Nakajima All Precision/Consiliul*, ECR [1991], p. I-2069 / 340
- Cauza C-106/89, *Marleasing/La Comercial Internacional de Alimentacion*, ECR [1990], p. I-4135 / 329, 330, 380
- Cauza C-188/89, *Foster și alții/British Gas*, ECR [1990], p. I-3313 / 325
- Cauza C-192/89, *Sevince/Staatssecretaris van Justitie*, ECR [1990], p. I-3461 / 335, 338
- Cauza C-213/89, *The Queen/Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd și alții*, ECR [1990], p. I-2433 / 383, 386
- Cauza C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi (ERT) și alții/Dimotiki Etairia Pliroforissis și Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas și alții*, ECR [1991], p. I-2925 / 434, 435
- Cauza C-298/89, *Gibraltar/Consiliul*, ECR [1993], p. I-3605 / 341
- Cauza C-300/89, *Comisia/Consiliul*, ECR [1991], p. I-2867 / 264
- Cauza C-309/89, *Codorniu/Consiliul*, ECR [1994], p. I-1853 / 269
- Cauza C-368/89, *Crispoltoni/Fattoria autonoma tabacchi di Città di Castello*, ECR [1991], p. I-3695 / 266
- Cauza C-370/89, *SGEEM & Etroy/European Investment Bank*, ECR [1993], p. I-2583 / 278
- Cauzele conexe C-6/90 și C-9/90, *Francovich și Bonifaci și alții/Italia*, ECR [1991], p. I-5357 / 392, 394, 396, 404
- Cauza C-31/90, *Johnson/Chief Adjudication Officer*, ECR [1991], p. I-3723 / 388
- Cauza C-159/90, *Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd/Stephen Grogan și alții*, ECR [1991], p. I-4685 / 412, 435
- Cauza C-208/90, *Emmott/Minister for Social Welfare and Attorney General*, ECR [1991], p. I-4269 / 387
- Cauza C-240/90, *Germania/Comisia*, ECR [1992], p. I-5383 / 232
- Cauza C-282/90, *Vreugdenhil BV/Comisia*, ECR [1992], p. I-1937 / 279
- Cauza C-25/91, *Pesqueras Echebastar/Comisia*, ECR [1993], p. I-1719 / 286
- Cauza C-158/91, *procedură penală împotriva lui Jean-Claude Levy*, ECR [1993], p. I-4287 / 349
- Cauza C-169/91, *Stoke-on-Trent/B&Q*, ECR [1992], p. I-6635 / 290
- Cauzele conexe C-267/91 și C-268/91, *procedură penală împotriva lui Keck și Mithouard*, ECR [1993], p. I-6097 / 270
- Cauza C-271/91, *Marshall/Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, ECR [1993], p. I-4367 / 386
- Cauza C-316/91, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1994], p. I-625 / 267

- Cauza C-338/91, *Steenhorst-Neerings/Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Detailhandel, Ambachten en Huisvrouwen*, ECR [1993], p. I-5475 / 388
- Cauza C-2/92, *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Dennis Clifford Bostock*, ECR [1994], p. I-955 / 434, 437
- Cauza C-11/92, *The Queen/Secretary of State for Health, ex parte Gallaher Ltd, Imperial Tobacco Ltd și Rothmans International Tobacco (UK) Ltd*, ECR [1993], p. I-3545 / 363
- Cauza C-91/92, *Faccini Dori/Recreb*, ECR [1994], p. I-3325 / 323, 324, 365, 404
- Cauza C-128/92, *Banks & Co. Ltd/British Coal Corporation*, ECR [1994], p. I-1209 / 401
- Cauza C-137/92 P, *Comisia/BASF și alții*, ECR [1994], p. I-2555 / 121
- Cauza C-188/92, *TWD/Germania*, ECR [1994], p. I-833 / 276
- Cauza C-350/92, *Spania/Consiliul*, ECR [1995], p. I-1985 / 157, 158, 168, 373
- Cauza C-359/92, *Germania/Consiliul*, ECR [1994], p. I-3681 / 243, 244
- Cauza C-410/92, *Johnson/Chief Adjudication Officer*, ECR [1994], p. I-5483 / 387
- Cauza C-431/92, *Comisia/Germania*, ECR [1995], p. I-2189 / 282
- Cauza C-32/93, *Webb/EMO Air Cargo*, ECR [1994], p. I-3567 / 329
- Cauzele conexate C-46/93 și C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA/Bundesrepublik Deutschland și The Queen/Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd și alții*, ECR [1996], p. I-1029 / 134, 395, 396, 397, 399, 405
- Cauza C-65/93, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1995], p. I-643 / 176
- Cauza C-187/93, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1994], p. I-2857 / 267, 366
- Cauza C-280/93, *Germania/Consiliul*, ECR [1993], p. I-4973 / 337
- Cauza C-312/93, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie/statul belgian*, ECR [1995], p. I-4599 / 378, 388, 389, 390
- Cauza C-316/93, *Vaneetveld/Le Foyer*, ECR [1994], p. I-763 / 328
- Cauza C-324/93, *The Queen/Secretary of State for Home Department, ex parte Evans Medical Ltd și Macfarlan Smith Ltd*, ECR [1995], p. I-563 / 349
- Cauza C-392/93, *The Queen/HM Treasury, ex parte British Telecommunications*, ECR [1996], p. I-10631 / 397
- Cauza C-415/93, *Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL/Jean-Marc Bosman*, ECR [1995], p. I-4921 / 313
- Cauza C-417/93, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [1995], p. I-1185 / 176
- Cauzele conexate C-430/93 și C-431/93, *Van Schijndel și Johannes Nicolaas Cornelis van Veen/Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, ECR [1995], p. I-4705 / 391
- Cauza C-466/93, *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft mbH și alții/Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, ECR [1995], p. I-3799 / 275
- Cauza C-476/93 P, *Nutral/Comisia*, ECR [1995], p. I-4125 / 249
- Cauza C-5/94, *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas*, ECR [1996], p. I-2553 / 397, 403
- Cauza C-61/94, *Comisia/Germania (AISL)*, ECR [1996], p. I-3989 / 4, 282, 339, 368
- Cauza C-84/94, *Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord/Consiliul*, ECR [1996], p. I-5755 / 155, 180, 183
- Cauza C-178/94, *Dillenkofer/Germania*, ECR [1996], p. I-4845 / 398
- Cauza C-194/94, *CIA Security/Signalson și Securitel*, ECR [1996], p. I-2201 / 326
- Cauza C-233/94, *Germania/Parlamentul și Consiliul (sisteme de garantare a depozitelor)*, ECR [1997], p. I-2405 / 182
- Cauzele conexate C-283/94 și 291-292/94, *Denkavit și alții/Bundesamt für Finanzen*, ECR [1996], p. I-4845 / 398

- Cauza C-68/95, *T. Port GmbH & Co. KG/Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung*, ECR [1996], p. I-6065 / 285
- Cauza C-84/95, *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS/Minister for Transport, Energy and Communications și alții*, ECR [1996], p. I-3953 / 417
- Cauza C-122/95, *Germania/Consiliul (Banane)*, ECR [1998], p. I-973 / 266
- Cauza C-168/95, *Arcaro*, ECR [1996], p. I-4705 / 331
- Cauza C-177/95, *Ebony Maritime și alții/Prefetto della Provincia di Brindisi și alții*, ECR [1997], p. I-1111 / 318
- Cauza C-299/95, *Kremzow/Austria*, ECR [1997], p. I-2629 / 435
- Cauza C-367/95 P, *Comisia/Sytraval și Brink's*, ECR [1998], p. I-1719 / 265
- Cauza C-368/95, *Vereinigte Familienpress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH/Bauer Verlag*, ECR [1997], p. I-3689 / 312
- Cauza C-408/95, *Eurotunnel SA/Sea France*, ECR [1997], p. I-6315 / 276
- Cauza C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieugesellschaft /Bundesbaugesellschaft Berlin*, ECR [1997], p. I-4961 / 291
- Cauza C-85/96, *Martinez Sala/Freistaat Bayern*, ECR [1998], p. I-2691 / 310
- Cauza C-129/96, *Inter-Environnement Wallonie ASBL/Region Wallonne*, ECR [1997], p. I-7411 / 329
- Cauza C-149/96, *Republica Portugheză/Consiliul Uniunii Europene*, ECR [1999], p. I-8395 / 337, 340
- Cauza C-170/96, *Comisia/Consiliul (vize pentru tranzitul aeroportuar)*, ECR [1998], p. I-2763 / 197
- Cauza C-185/96, *Comisia/Republica Elenă*, ECR [1998], p. I-6601 / 353
- Cauza C-231/96, *Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis)/Ministero delle Finanze*, ECR [1998], p. I-4951 / 381
- Cauza C-264/96, *Imperial Chemical Industries (ICI)/Kenneth Hall Colmer (Her Majesty's Inspector of Taxes)*, ECR [1998], p. I-4695 / 294
- Cauza C-309/96, *Annibaldi/Sindaco del Comune di Guidonia și Presidente Regione Lazio*, ECR [1997], p. I-7493 / 436
- Cauza C-319/96, *Brinkmann Tabakfabriken GmbH/Skatteministeriet*, ECR [1998], p. I-5255 / 396
- Cauza C-326/96, *Levez/Jennings (Harlow Pools) Ltd*, ECR [1998], p. I-7835 / 382
- Cauza C-2/97, *Società italiana petroli SPA (IP)/Borsana*, ECR [1998], p. I-8597 / 434
- Cauzele conexe C-10-22/97, *Ministero delle Finanze/IN.CO.GE. '90 Srl și alții*, ECR [1998], p. I-6307 / 353
- Cauza C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd/Benetton International NV*, ECR [1999], p. 3055 / 391
- Cauzele conexe C-176/97 și 177/97, *Comisia/Belgia și Luxemburg*, ECR [1998], p. I-3557 / 351
- Cauza C-189/97, *Parlamentul/Consiliul (Acordul de pescuit cu Mauritania)*, ECR [1999], p. I-4741 / 210
- Cauza C-292/97, *Karlsson*, ECR [2000], p. I-2737 / 437
- Cauza C-424/97, *Haim/Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein*, ECR [2000], p. I-5123 / 397
- Cauza C-78/98, *Preston și alții/Wolverhampton Healthcare NHS Trust și alții*, ECR [2000], p. I-3201 / 383, 388
- Cauza C-164/98P, *DIR International Film Srl și alții/Comisia*, ECR [2000], p. I-447 / 234
- Cauza C-240/98, *Océano Grupo Editorial/Rocio Murciano Quintero*, ECR [2000], p. I-4941 / 391

- Cauza C-318/98, *Fornasar și alții/Sante Chiarcosso*, ECR [2000], p. I-4785 / 371
- Cauza C-352/98 P, *Bergaderm și alții/Comisia*, ECR [2000], p. I-5291 / 279, 280
- Cauza C-376/98, *Germania/Parlamentul și Consiliul (publicitatea la produse din tutun)*, ECR [2000], p. I-8419 / 155, 157, 158, 373
- Cauza C-377/98, *Țările de Jos/Consiliul și Parlamentul*, ECR [2001], p. I-7079 / 158, 182, 183, 369
- Cauzele conexate C-397/98 și C-410/98, *Metallgesellschaft și alții/Commissioners of Inland Revenue și alții*, ECR [2001], p. I-1727 / 391
- Cauza C-403/98, *Azienda Agricola Monte Arcosa Srl*, ECR [2001], p. I-103 / 317
- Cauza C-443/98, *Unilever Italia/Central Food*, ECR [2000], p. I-7535 / 327
- Cauza C-476/98, *Comisia/Germania (cer deschis)*, ECR [2002], p. I-9855 / 202
- Cauza C-150/99, *Suedia/Stockhold Lindöpark*, ECR [2001], p. I-493 / 405
- Cauza C-239/99, *Nachi Europe*, ECR [2001], p. I-1197 / 274
- Cauza C-453/99, *Courage/Crehan*, ECR [2001], p. I-6297 / 401, 402, 403
- Cauza C-11/00, *Comisia/Banca Centrală Europeană*, ECR [2003], p. I-7147 / 139
- Cauza C-50/00, *Unión de Pequeños Agricultores (UPA)/Consiliul*, ECR [2002], p. I-6677 / 132, 270, 271, 272, 276
- Cauza C-62/00, *Marks & Spencer/Commissioners of Customs & Excise*, ECR [2002], p. I-6325 / 341
- Cauza C-99/00, *Lyckeskog*, ECR [2002], p. I-4839 / 295
- Cauza C-112/00, *Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge/Austria*, ECR [2003], p. I-5659 / 414
- Cauza C-118/00, *Larsy/Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants*, ECR [2001], p. I-5063 / 397
- Cauza C-129/00, *Comisia/Italia*, ECR [2003], p. I-14637 / 283
- Cauza C-253/00, *Muñoz & Superior Fruiticola/Frumar & Redbridge Produce Marketing*, ECR [2002], p. I-7289 / 389
- Cauza C-378/00, *Comisia/Parlamentul și Consiliul*, ECR [2003], p. I-937 / 265
- Cauza C-383/00, *Comisia/Germania*, ECR [2002], p. I-4219 / 283
- Cauza C-438/00, *Deutscher Handballbund eV/Maros Kolpak*, ECR [2003], p. I-4135 / 339
- Cauza 453/00, *Kühne & Heitz/Productschap voor Pluimvee en Eieren*, ECR [2004], p. I-837 / 298, 299
- Cauza 76/01 P, *Eurocoton și alții/Consiliul*, ECR [2003], p. I-10091 / 269
- Cauza C-103/01, *Comisia/Germania*, ECR [2003], p. I-5369 / 182, 183
- Cauza C-218/01, *Henkel/Deutsches Patent- und Markenamt*, ECR [2004], p. I-1725 / 328, 379
- Cauza C-224/01, *Köbler/Austria*, ECR [2003], p. I-10239 / 399, 400, 401
- Cauzele conexate C-397/01-C-403/01, *Pfeiffer și alții/Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut*, ECR [2004], p. I-8835 / 328, 329, 330, 380
- Cauza C-491/01, *The Queen/Secretary of State for Health, ex parte British American Tobacco și alții*, ECR [2002], p. I-11453 / 159, 182, 183
- Cauza C-494/01, *Comisia/Ireland (deșeuri irlandeze)*, ECR [2005], p. I-3331 / 284
- Cauza C-60/02, *procedură penală împotriva lui X*, ECR [2004], p. I-651 / 318
- Cauza C-201/02, *The Queen/Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions, ex parte Wells*, ECR [2004], p. I-723 / 252, 324, 377
- Cauza C-222/02, *Paul și alții/Germania*, ECR [2004], p. I-9425 / 396
- Cauza C-263/02 P, *Comisia/Jégo-Quéré*, ECR [2004], p. I-3425 / 273
- Cauza C-304/02, *Comisia/Franța (pescuitul francez II)*, ECR [2005], p. I-6262 / 284

- Cauza 377/02, *Van Parys*, ECR [2005], p. I-1465 / 338
- Cauza C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe/Land Rheinland-Pfalz*, ECR [2005], p. I-2753 / 434, 372
- Cauza C-53/03, *Syfait și alții/GlaxoSmithKline*, ECR [2005], p. I-4609 / 291
- Cauza C-105/03, *Pupino*, ECR [2005], p. I-5285 / 32
- Cauza C-110/03, *Belgia/Comisia*, ECR [2005], p. I-2801 / 182
- Cauza C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo/Italia*, ECR [2006], p. I-5177 / 400
- Cauza C-176/03, *Comisia/Consiliul (sanțiuni penale de mediu)*, ECR [2005], p. I-7879 / 197
- Cauza C-210/03, *Swedish Match*, ECR [2004], p. I-11893 / 159
- Cauza C-265/03, *Simutenkov/Ministerio de Educacion y Cultura și Real Federacion Espanola de Futbol*, ECR [2005], p. I-2579 / 339
- Cauza C-266/03, *Comisia/Luxemburg*, ECR [2005], p. I-4805 / 216, 218
- Cauza C-380/03, *Germania/Parlamentul și Consiliul (publicitatea la produse din tutun II)*, ECR [2006], p. I-11573 / 159
- Cauza C-436/03, *Parlamentul European/Consiliul UE*, ECR [2006], p. I-3733 / 158
- Cauza C-459/03, *Comisia/Irlanda (uzina Mox)*, ECR [2006], p. I-4657 / 216
- Cauza C-461/03, *Schul Douane-expediteur*, ECR [2005], p. I-10513 / 275
- Cauza C-470/03, *A.G.M.-COS.MET și alții/Suomen Valtio și alții*, Rep. 2007, p. I-2749 / 397
- Cauza C-540/03, *Parlamentul/Consiliul*, ECR [2006], p. I-5769 / 420
- Cauza C-66/04, *Regatul Unit/Parlamentul și Consiliul*, ECR [2005], p. I-10553 / 244, 245
- Cauza C-144/04, *Mangold/Helm*, ECR [2005], p. I-9981 / 332, 333, 342
- Cauza C-145/04, *Spania/Regatul Unit*, ECR [2006], p. I-7917 / 281, 427
- Cauzele conexate C-154 și 155/04, *The Queen, ex parte National Association of Health Stores și alții/Secretary of State for Health*, ECR [2005], p. I-6451 / 182, 234
- Cauza C-180/04, *Vassallo/Azienda Ospedaliera Ospedale San Martino di Genova și alții*, ECR [2006], p. I-7251 / 325
- Cauza C-212/04, *Adeneler și alții/Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG)*, ECR [2006], p. I-6057 / 331
- Cauza C-217/04, *Regatul Unit/Parlamentul și Consiliul (AESRID)*, ECR [2006], p. I-3771 / 244
- Cauzele conexate C-295/04 -C-298/04, *Manfredi și alții/Lloyd Adriatico Assicurazioni și alții*, ECR [2006], p. I-6619 / 403
- Cauza C-344/04, *The Queen la cererea International Air Transport Association și alții/Department of Transport*, ECR [2006], p. I-403 / 171, 275, 295
- Cauzele conexate C-392/04 și C-422/04, *i-21 Germany & Arcor/Germania*, ECR [2006], p. I-8559 / 377, 379, 380
- Cauza C-417/04 P, *Regione Siciliana/Comisia*, ECR [2006], p. I-3881 / 271
- Cauza C-91/05, *Comisia/Consiliul (ECOWAS)*, Rep. 2008, p. I-3651 / 197, 198
- Cauza C-120/05, *Schulze/ Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, ECR [2006], p. I-10745 / 378
- Cauza C-222/05, *Van der Weerd și alții/Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, Rep. 2007, p. I-4233 / 391
- Cauza C-282/05P, *Holcim/Comisia*, Rep. 2007, p. I-2941 / 280
- Cauza C-402/05 P, *Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia*, Rep. 2008, p. I-6351 / 160, 198, 200, 266, 350
- Cauza C-411/05, *Palacios de la Villa*, Rep. 2007, p. I-8531 / 333
- Cauza C-432/05, *Unibet/Justitiekanslern*, Rep. 2007, p. I-2271 / 389

- Cauza C-440/05, *Comisia/Consiliul (poluarea cauzată de nave)*, Rep. 2007, p. I-9097 / 197
- Cauza C-2/06, *Kempter/ Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, Rep. 2008, p. I-411 / 297, 299, 391
- Cauza C-55/06, *Arcor/Germania*, Rep. 2008, p. I-2931 / 183
- Cauzele conexate C-37/06 și C-58/06, *Viamex Agrar Handels GmbH & Zuchtvieh-Kontor GmbH./Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, Rep. 2008, p. I-69 / 332
- Cauza C-80/06, *Carp/Ecorad*, Rep. 2007, p. I-4473 / 320
- Cauza C-120/06 P, *FIAMM și alții/Consiliul și Comisia*, Rep. 2008, p. I-6513 / 280
- Cauza C-210/06, *Cartesio*, Rep. 2008, p. I-9641 / 291, 292
- Cauza C-275/06, *Promusicae/Telefónica de España*, Rep. 2008, p. I-271 / 434, 437
- Cauza C-308/06, *Intertanko și alții/Secretary of State for Transport*, Rep. 2008, p. I-4057 / 212, 338
- Cauzele conexate C-55 și C-56/07, *Michaeler și alții/Amt für sozialen Arbeitsschutz Bozen*, Rep. 2008, p. I-3135 / 334
- Cauza C-188/07, *Commune de Mesquer/Total*, Rep. 2008, p. I-4501 / 212
- Cauza C-246/07, *Comisia/Suedia*, Rep. 2010, p. I-3317 / 219, 221
- Cauza C-550/07 P, *Akzo Nobel Chemicals și alții/Comisia*, Rep. 2010, p. I-8301 / 165
- Cauza C-555/07, *Küçükdeveci/Swedex*, Rep. 2010, p. I-365 / 292, 331, 334, 436
- Cauza C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones/Rodríguez Nogueira*, Rep. 2009, p. I-9579 / 391
- Cauza C-58/08, *The Queen, ex parte Vodafone și alții/Secretary of State*, Rep. 2010, p. I-4999 / 159
- Cauza C-301/08, *Bogiatzi/Deutscher Luftpoolși alții*, Rep. 2009, p. I-10185 / 212
- Cauza C-314/08, *Filipiak/Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu*, Rep. 2009, p. I-11049 /
- Cauza C-323/08, *Rodríguez Mayor/Herencia Yacente de Rafael de las Heras Dávila*, Rep. 2009, p. I-11621 / 354
- Cauza C-34/09, *Zambrano/Office national de l'emploi*, nepublicată încă / 416
- Cauza C-109/09, *Deutsche Lufthansa*, nepublicată încă / 379
- Cauza C-173/09, *Elchinov/Natsionalna zdravnoosiguritelna kasa*, Rep. 2010, p. I-8889 / 292
- Cauza C-279/09, *Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH*, Rep. 2010, p. I-13849 / 425

(b) Curtea Europeană de Justiție: avize (în ordinea numerelor)

- Avizul 1/75 (*norme privind cheltuielile locale*), ECR [1975], p. 1355 / 164, 209
- Avizul 1/76 (*înființarea unui fond*), ECR [1977], p. 741 / 196, 202, 209, 215
- Avizul 1/78 (*Acordul privind cauciucul natural*), ECR [1979], p. 2871 / 209
- Avizul 1/91 (*proiectul de Acord SEE*), ECR [1991], p. I-6079 / 3, 60, 209, 369
- Avizul 2/91 (*Convenția 170 a OIM*), ECR [1993], p. I-1061 / 203, 209, 217
- Avizul 1/92 (*Acordul AELS II*), ECR [1992], p. I-2821 / 209
- Avizul 2/92 (*a treia decizie revizuită a OCDE privind tratamentul național*), ECR [1995], p. I-521 / 202, 209
- Avizul 1/94 (*Acordul OMC*), ECR [1994], p. I-5267 / 135, 202, 209, 213, 218
- Avizul 2/94 (*Aderarea la CEDO*), ECR [1996], p. I-1759 / 160, 161, 190, 209, 431
- Avizul 3/94 (*Acordul-cadru privind bananele*), ECR [1995], p. I-4577 / 209
- Avizul 1/00 (*spațiul aerian comun european*), ECR [2002], p. I-3493 / 209
- Avizul 2/00 (*Protocolul de la Cartagena*), ECR [2002], p. I-9713 / 209
- Avizul 1/03 (*Convenția de la Lugano*), ECR [2006], p. I-1145 / 202, 209

Avizul 1/08 (GATS), Rep. 2009, p. I-11129 / 209

Avizul 1/09 (*Tribunalul pentru Brevete Europene*), nepublicat încă / 209, 287

(c) Tribunalul: cauze (în ordinea numerelor)

Cauza T-115/94, *Opel Austria GmbH/Consiliul*, ECR [1997], p. II-39 / 369

Cauza T-184/95, *Dorsch Consult/Consiliul și Comisia*, ECR [1998], p. II-667 / 280

Cauza T-135/96, *Union Européenne de l'artisanat et des petites et moyennes entreprises (UEAPME)/Consiliul*, ECR [1998], p. II-2335 / 271

Cauza T-315/01, *Kadi/Consiliul și Comisia*, ECR [2005], p. II-3649 / 417, 418

Cauza T-339/04, *France Télécom SA/Comisia*, Rep. 2007, p. II-521 / 248

2. Alte instanțe

(a) Curtea Europeană a Drepturilor Omului: cauze (în ordine cronologică)

Confédération française démocratique du travail împotriva Comunităților Europene (în mod alternativ statele lor membre), (1978) 13 DR 231 / 428

M & Co împotriva Republicii Federale Germania, (1990) 64 DR 138 / 428

Mathews împotriva Regatului Unit, (1999) 28 EHRR 361 / 427

Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi împotriva Irlandei, (2006) 42 EHRR 1 / 429

(b) Curtea Constituțională germană: cauze (în ordine cronologică)

BVerfGE 7, 198 (*Lüth*) / 357, 441

BVerfGE 11, 6 (*Dampfkessel*) / 249

BVerfGE 22, 293 (*EWG Verordnungen*) / 72

BVerfGE 37, 271 (*Solange I*) / 355

BVerfGE 73, 339 (*Solange II*) / 357

BVerfGE 89, 155 (*Maastricht*) / 67, 358

2 BvR 1481/04 (*Görgülü*) / 441

BVerfGE 123, 267 (*Lisbon*) / 160, 358

2 BvR 2661/06 (*Honeywell*) / 358

(c) Curtea Supremă a Statelor Unite: cauze (în ordine cronologică)

Marbury v. Madison, 5 US 137 (1803) / 257

McCulloch v. Maryland, 17 US 316 (1819) / 49, 138

Foster v. Neilson, 27 US (2 Pet.) 253 (1829) / 336

Barron v. Mayor of Baltimore, 32 US (7 Pet.) 243 (1833) / 433

Texas v. White, 74 US 700 (1868) / 55

Field v. Clark, 143 US 649 (1892) / 83, 223

Gitlow v. New York 268 US 652 (1925) / 433

Rice v. Santa Fe Elevator Corp, 331 US 218 (1947) / 364

Pacific Gas & Electric Co. v. State Energy Resources Conservation & Development Commission, 461 US 190 (1983) / 361

Hillsborough County v. Automated Medical Laboratories, 471 US 707 (1985) / 364

Boyle v. United Technologies, 487 US 500 (1988) / 364

Alden v. Maine, 527 US 706 (1999) / 392